

Sygn. akt II CSK 354/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa "A. C. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością" w S.
przeciwko C. E. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością
z siedzibą w P.

o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 9 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 11 lutego 2015 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
pozwanej i orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego
oraz wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 6 maja 2014 r. (sygn. IX
GC .../14) w części zasądzającej (pkt I) oraz orzekającej o
kosztach postępowania (pkt III) i w tym zakresie przekazuje
sprawę Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powódka „A. C.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w S. domagała się zasądzenia od pozwanej C. E. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P. kwoty 127.493,17 zł z odsetkami ustawowymi od określonych kwot i dat do dnia zapłaty oraz z kosztami procesu tytułem ceny za sprzedane jej towary. Powództwo uwzględnione zostało nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu upominawczym. W sprzeciwie od nakazu zapłaty, który wpłynął do Sądu w dniu 30 grudnia 2013 r., pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości, kwestionując je co do zasady i co do wysokości. Pozwana twierdziła, że strony łączyła umowa najmu przez pozwaną sprzętu do prowadzenia odwiertów wraz z obsługą oraz zapewnienia pozwanej przez powódkę odpowiednich materiałów eksploatacyjnych, z której - zdaniem pozwanej - powódka nie wywiązała się należycie, co spowodowało po stronie pozwanej powstanie szkody. W toku dalszego postępowania, pismem z dnia 16 kwietnia 2014 r. pozwana podniosła zarzut potrącenia swoich wierzytelności względem powódki z roszczeniami wskazanymi w pozwie, powołując się na swoje oświadczenie, skierowane do powódki w dniu 27 marca 2014 r.

Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 6 maja 2014 r. zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 64.284,93 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 30 listopada 2013 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach procesu. Ustalił, że na podstawie zamówień z lipca i sierpnia 2013 r. pozwana zakupiła od powódki szereg towarów. Wg ogólnych warunków sprzedaży, mających zastosowanie do tej umowy, kupująca zobowiązała się do zapłaty ceny w terminie ustalonym w umowie lub wskazanym w fakturze VAT wystawionej przez sprzedającą. Część towaru pozwana zwróciła, dokonała też pewnych wpłat na poczet faktur. Cena separatora i antypiany umówiona została w walucie euro. Ostatecznie Sąd Okręgowy zasądził kwotę 64.284,93 zł z tytułu nieuiszczonej ceny umówionej w złotych, natomiast oddalił powództwo co do zapłaty w złotych kwotach ceny ustalonej w euro, wskazując, że art. 358 § 2 k.c. nie przyznaje wierzycielowi prawa wyboru waluty i winien on domagać się od dłużnika zapłaty w tej walucie, którą strony uzgodniły w umowie. Sąd pierwszej instancji nie uwzględnił zarzutu potrącenia, ponieważ uznał go za spóźniony. Wyjaśnił, że na pozwanej ciążył przewidziany w art. 503 § 1 k.p.c. obowiązek zgłoszenia w sprzeciwie od nakazu

zapłaty wszelkich zarzutów, które pod rygorem utraty należy podnieść przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy oraz okoliczności faktycznych i dowodów; naruszenie tego obowiązku pociąga za sobą pominięcie spóźnionych twierdzeń i dowodów, chyba że strona udowodni, iż nie zgłosiła ich w sprzeciwie bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności. W ocenie Sądu pierwszej instancji pozwana nie wykazała, że wystąpiły tego rodzaju okoliczności. Jako uzasadnienie potrącanych wierzytelności przedstawiła faktury, którymi dysponowała już w dniu wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty, ponadto uwzględnienie zarzutu spowodowałoby zwłokę w postępowaniu, ponieważ pozwana zgłosiła go na 6 dni przed rozprawą i złożyła szereg wniosków dowodowych obejmujących dowód z dokumentów. Sąd nie uwzględnił też wyjaśnień pozwanej, że nie zgłosiła zarzutu wcześniej, ponieważ prowadziła rozmowy z powodem, ocenił bowiem, że nie była to przeszkoda do podniesienia zarzutu potrącenia w sprzeciwie od nakazu zapłaty.

Sąd Apelacyjny rozpoznający sprawę na skutek apelacji obu stron podzielił ustalenia i wnioski prawne Sądu pierwszej instancji i wyrokiem z dnia 11 lutego 2015 r. oddalił obie apelacje. Dodatkowo wskazał, że z oświadczenia o potrąceniu z 27 marca 2014 r. nie wynika sposób wyliczenia przedstawionej do potrącenia kwoty 17 228 351,32 zł.

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego. Oparła ją na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie przepisów prawa materialnego łączyła z zarzutami błędnej wykładni art. 498 § 1 k.c. i art. 499 k.c., a także art. 535 k.c., wskazywała też na nieprawidłowe niezastosowanie art. 65 k.c. oraz art. 354 § 1 k.c. Jako naruszone przepisy postępowania przytoczyła art. 503 § 1 k.p.c. oraz art. 217 § 2 k.p.c.

Skarżąca wnosiła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części oraz wyroku Sądu Okręgowego w P. w części objętej apelacją pozwanej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji; ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi, wreszcie

o ewentualne uchylenie wyroku w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy, a ponadto – w każdym wypadku - o odpowiednie rozstrzygnięcie o kosztach procesu. Złożyła też wniosek o orzeczenie o zwrocie spełnionego przez nią świadczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zawiera dwie grupy zarzutów. Pozwana kwestionuje wykładnię umowy łączącej strony, ponieważ Sądy pominęły, jej zdaniem, fakt, iż umowa ta obejmowała również najem sprzętu z obsługą, a nie tylko dostarczenie określonych materiałów na podstawie umowy sprzedaży. Ponadto podważa - zarówno w płaszczyźnie materialnoprawnej jak i procesowej - prawidłowość poglądu, że zbyt późno podniosła zarzut potrącenia swoich roszczeń odszkodowawczych, zaś samo oświadczenie o potrąceniu było nieprawidłowe, ponieważ nie zawierało arytmetycznego obliczenia, wyjaśniającego sposób skalkulowania wierzytelności przedstawionej do potrącenia.

Pierwszy z zarzutów nie może zostać uwzględniony. Skarżąca powołuje się na niewłaściwą wykładnię postanowień umowy i wadliwą jej ocenę, jako umowy sprzedaży, zamiast stwierdzenia, że strony łączyła umowa najmu, w ramach której i na potrzeby której powódka miała zaopatrywać pozwaną w materiały eksploatacyjne i części zamienne. Jednak podniesione w skardze kasacyjnej argumenty, które mają uzasadnić ten zarzut, odnoszą się do uchybień w postępowaniu dowodowym, polegających na niewłaściwym, zdaniem skarżącej, rozpoznaniu przez Sąd Apelacyjny zarzutów apelacyjnych kwestionujących nieuwzględnienia przez Sąd Okręgowy części wniosków dowodowych pozwanej. Bez wskazania na uchybienie art. 378 § 1 k.p.c. tak sformułowany zarzut nie może odnieść skutku, a podstawę oceny Sądu Najwyższego w rozpatrywanej sprawie stanowić musi stan faktyczny przyjęty przez Sąd Apelacyjny (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), w którym ustalono, że strony zawarły odrębnie umowę najmu sprzętu i odrębnie umowę sprzedaży. Ta ostatnia umowa stanowiła źródło rozpatrywanych w tej sprawie roszczeń powódki o zapłatę ceny. Tak określona podstawa faktyczna sprawy nie uzasadniała stanowiska o nieprawidłowym niezastosowaniu art. 65 k.c. oraz art. 354 § 1 k.c., ani też do błędnej wykładni art. 535 k.c.

Zgodzić się natomiast należy ze skarżącą, że wykładnia przepisów postępowania oraz prawa materialnego, która doprowadziła Sądy obu instancji do zgodnego wniosku, że zarzut potrącenia powinien zostać zgłoszony już w sprzeciwie od nakazu zapłaty nie jest prawidłowa. Obydwa Sądy nie poddały ocenie stosunku pomiędzy materialnoprawną czynnością, jaką stanowi przewidziane w art. 499 k.c. oświadczenie o potrąceniu (którego złożenie dłużnikowi wzajemnemu - w razie wystąpienia przesłanek z art. 498 § 1 k.c. - wywołuje skutek wzajemnego umorzenia wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej) a procesową czynnością podniesienia zarzutu potrącenia, stanowiącego sposób obrony w toczącym się postępowaniu cywilnym, w której z kolei mieści się twierdzenie faktyczne o istnieniu wierzytelności przedstawionej do potrącenia i o skutecznym dokonaniu takiego potrącenia. W orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że twierdzenia faktyczne dotyczące potrącenia są objęte obowiązkami w zakresie koncentracji materiału dowodowego, którego przejawem są postanowienia art. 503 § 1 k.p.c. oraz art. 217 § 2 k.p.c., natomiast na pytanie, czy obowiązek ten, mający porządkować i przyspieszać tok czynności procesowych, można rozciągać na realizację uprawnień materialnoprawnych w orzecznictwie udziela się odpowiedzi negatywnej. Sąd Najwyższy konsekwentnie uznaje, że jeżeli prawo materialne nie określa terminu skorzystania z uprawnienia materialnoprawnego lub termin ten nie upłynął, strona może skorzystać z niego w czasie, jaki uzna za właściwy i powołać się na powstały skutek. Dotyczy to również potrącenia. Jego dokonanie z możliwością wyciągnięcia skutków procesowych jest możliwe nawet wówczas, kiedy strona mogła złożyć oświadczenie o potrąceniu w toku postępowania lecz tego nie zrobiła i złożyła takie oświadczenie już po uprawomocnieniu się orzeczenia, opierając na zarzucie potrącenia powództwo opozycyjne (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 1972 r., I CR 396/71, OSPiKA 1973/7/151, uchwały z dnia 30 listopada 1973 r., III CZP 73/73, OSNC 1974/10/73 i z dnia 14 października 1993 r., III CZP 141/93, OSNCP 1994/5/102). Akceptując to stanowisko i odnosząc je do okoliczności niniejszej sprawy wskazać trzeba, że Sądy obu instancji ustaliły, iż oświadczenie o potrąceniu zostało skierowane przez pozwaną do powódki w piśmie z 27 marca 2014 r., skutek mogło zaś odnieść dopiero z chwilą

doręczenia. I dopiero z tą chwilą można mówić o powstaniu procesowego obowiązku zgłoszenia zarzutu potrącenia rozumianego jako powołanie się na dokonaną czynność materialnoprawną. Oświadczenie musi precyzować potrącaną wiarytelność, jednak wystarczające będzie ich kwotowe oznaczenie, kwestia prawidłowości wyliczenia kwoty należy już do obowiązku dowodowego związanego z wykazaniem podniesionego zarzutu. Ponieważ Sądy obu instancji przyjęły odmienne zapatrywanie i przeniosły obowiązki z art. 503 § 1 k.p.c. na termin dokonania czynności materialnoprawnej potrącenia, należało uchylić zaskarżone orzeczenie w części oddalającej apelację pozwanej oraz uchylić wyrok Sądu pierwszej instancji w części zasądzającej, a także rozstrzygnięcia o kosztach procesu zawarte w obydwu wyrokach i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P. na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., uznając, że podniesione w tym zakresie zarzuty kasacyjne, zgłoszone w ramach obu podstaw okazały się uzasadnione.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z treści art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c

jw

eb